

без емоціонального проживання всіх етих состояний, чувства укоре­няють чело­вече­ское и позво­ляють инди­виду состо­яться не посред­ством внеш­ней чуждой формы, а через обрете­ние его истинной сути.

ПОВСЯКДЕННЯ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКИХ РОЗВІДОК (ДО ПИТАННЯ ПРО МЕНТАЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ ПІЗНЬОГО МОДЕРНУ)

Дольська О. О., Кальницький Е. А.

*Національний технічний університет «ХПІ», м. Харків
Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого, м. Харків*

Ці тези є продовженням роздумів про людину пізнього модерну, які були запропоновані слухачам семінару минулого року. Але сучасні пошуки перешли в новий ракурс за умов залучення до наших аналітичних висновків опцій не тільки масмедійного характеру, але й театральних та мистецьких репрезентацій. На наш погляд, вони є свого роду продовженням тієї самої медіа антропології, яку так активно пропагував у свій час наш колега О. Голозубов. Нагадуємо, що його останні роботи знайшли свою заверше­ність у монографії кафедри філософії «Людина в сучасному світі: на шляху до нової парадигми освіти». Наша зацікавленість лежить в площині пошуку нового підґрунтя та нових умов трансформаційних процесів, змін у сприй­нятті світу, його відчуття, що побічно, а іноді прямо веде до нового типу ментальності. Центральним ланцюжком в цих пошуках є звернення до ірра­ціональних, чуттєвих складових на противагу раціональному. Таку ситуацію провокує відхід від парадигми метафізичного розуміння, обговорення, сприйняття навколишнього світу, яка унаочнювала свій тип ментального, до її нового типу, який формується під впливом нового відчуття світу.

Така зацікавленість ментальністю має заповнити недолік спрощених моделей свідомості та діяльності, які центрувалися на раціональному. Та­кож такого характеру дослідження мають перешкодити недовірі до ірраці­ональних форм пізнавального досвіду.

Вивчення ментальних процесів спирається на комплексний підхід. Його важко визначити і дати йому назву. Він може бути охарактеризова­ний як культурно-антропологічний, соціально-антропологічний, історико-аксіологічний тощо, все залежить від того, які наголоси мають бути розс­тавлені. Але наше звернення до комплексності орієнтується на складний синтез методологічного аналізу саме тому, що ментальність необхідно до­сліджувати в різних контекстах.

Ментальність вказує на людське світосприйняття, на концептуальні схеми та моделі у глибинах розуму та без свідомого. Вона виявляє себе у смислах, символах, образах, формуючи системи уявлень. А вони, в свою чергу, свідчать про онтологічний характер ментального. Щоб зрозуміти ці-

лісність реального світу, щоб виявити смислову наповненість ідентичності людини як онтологічного ресурсу, вбудованість людини в мереживо реального світу початку XXI століття, звернення до ментального стає обов'язковим. Наприклад, свідомість орієнтована на посилення раціональності, а ментальність стає відлунням посилення самого буття. Але й саме буття конститується на її основі не стільки усвідомленням ідей або принципів буття, скільки досягненням життєво важливих смислів в живому спілкуванні людини зі світом. Отакий дзеркальний характер буття та ментальності робить дослідження ментальності процесом, що йде від складного до простого, а іноді й навпаки.

Отже, ми спостерігаємо процес виходу людини з метафізичного дискурсу, і, як наслідок, втрачається здатність людини звертатися до метафізичних, онтологічних питань. Відсутність посилення на трансцендентне, на мій погляд, і є свідченням змін в ментальності людини XXI століття. Отже, ми маємо справу з версією людини пізнього модерну, людини, яка формує ментальність за рахунок вже не метафізичних, де в центрі уваги стоїть проблема рацію, раціонального, а за рахунок активізації нових антропологічних опцій. Але питання трансцендентного, трансценденції, онтологічного залишається відкритим. Зокрема, в центрі уваги опиняється повсякденність, життя і смисли якого ми наповнюємо орієнтуючись більш на чуттєве та ірраціональне.

Наші роздуми почалися після перегляду п'єси А. Мірошніченка «Чоловік, що загубився», де унаочнюється наше повсякденне життя, прості життєві ситуації, проблеми сьогодення, використовуються вислови і слова побутового характеру тощо. Театр стає тим дзеркалом, де можна побачити зміни в ментальності сучасності. Але ми йдемо в театр, щоб не просто отримати задоволення від акторів, ми йдемо за високим. Ще І. Кант писав про завдання творити людину. Його підтримували Ф. Ніцше, в сучасності – П. Слотердайк, підкреслюючи намагання рухатися від природи до культури тощо. Але сучасний світ розгортає свої потреби. Свого часу французька антропологічна філософія (Школа анналів) звернула увагу на просте людське життя, побут, звички, характер. Отже на все те, з чого зростає ментальність будь-якого етосу. До того ж й Ф. Ніцше активізував жагу до життєвих стратегій в філософії, а М. Фуко активно маніфестував красу життя в його багатоманітності.

П'єса А. Мірошніченка задає саме ритм знайомства з нашим повсякденням. Прості, іноді зовсім епатажні думки, вислови, намагання, побутова мова, людські хитрощі на рівні культурного без свідомого. На перший погляд, у незвичайній формі подається наше життя. Ми чекаємо на щось високе, поетичне, яке підніме нас до висоти трансценденцій, але все не так просто у «простому житті». Воно бачиться як комедійний фарс, або анекдот. Але після закінчення з'являється відчуття якогось приниження нашої

присутності в цьому дійстві. У мене таке враження, що цю п'єсу можна визначити як епатажно-жорсткий реалізм з відсиленням до повсякдення.

Аналітики сьогодення М. Де Серто, Е. Гофман, М. Маффесолі, А. Бувье підняли проблему самоопису культури повсякдення на новий науковий вимір – соціально-антропологічний. Починаючи з публікацій цих авторів активізується рух досліджень антропологічних практик різного напрямку. Театр, політичні установи, європейські парламенти, відкриті громадські читання та ін. опиняються в полі зору антропологів. Ще одна замальовка, невеличке доповнення до цього напрямку. Зовсім по-новому політик, парламентар, актор тощо став використовувати своє тіло. Це також є слідством відходу від метафізичного дискурсу: «присутні» вже подихи постструктуралізму і постмодернізму.

Якщо в метафізичному дискурсі вся увага була прикута до інтелектуальних роздумів, до пошуків виходів із зверненням до розуму, що приводило до бажання розірвати тілесне та раціональне, дух та розум. Але в сучасній версії людини ми бачимо намагання показати нерозривну єдність чуттєвого та інтелектуального, тіла та духу. Тілесність нашоюхнула на нове розуміння внутрішнього світу людини. Все частіше ми чуємо про поняття «тілесної свідомості», а це вже свідчить про зняття відмінності між зовнішнім та внутрішнім, мається на увазі теоретичні розвідки. С. Мелроуз, розробляючи основи постмодерністського театру, зокрема працює над «теорією вібрації». Будь-яке слово і мовлення, на думку театрального теоретика, необхідно розуміти як складний акт м'язів. Акт має вплив і на усю систему роботи м'язів і, головне ствердження відносно глядача, завдяки впливу на сітківку ока.

Тут необхідним є звернення до роздумів Ж. Дельоза про нову версію людини модерну. Ж. Дельоз писав про лінію зовнішнього впливу (інфлексія) як умови доторкання до трансцендентного. Це така силова лінія, яка створює свого роду складку. Про це він пише у роботі «Складка: Лейбніц та барокко», де розробляє ідею лінії, яка створює різноманітні типи складок. Цікавим є також те, що сучасний світ моди реагує в будь-якій площині, звертаючись до тих самих символів та смислів, з якими працюють відомі митці філософії та мистецтва. Відомий дизайнер парфумів Issey Miyake відтворює тип суб'єктивності за рахунок запахів, відчуттів від них. Тому відлунням ідей Ж. Дельоза, мабуть, стала колекція нових запахів під назвою «Pleats Please».

Тіло також стає свого роду відлунням соціального. Можна також провести лінію порівняння між тілом та суспільством: створюється культ тіла з масою натуралістичних подробиць, з якими знайомиться слухач, глядач, читач, що схиляє нас до ідеї тотожності тіла та суспільства. І театральне, сценічне дійство вже використовує тіло для створення зовсім нового відчуття, як кажуть «атмосфери особливої», яка поглинає глядача вже на ґрунті нового психологічного. Воно поєднує в собі без свідоме й тілесне, будь-які ба-

жання, серед яких не останнє місце знаходять приховані еротичні бажання. На такі роздуми підштовхує також звернення до нового розуміння тіла.

Повсякденність унаочнюється у сукупності фактичного матеріалу, неодноразово відтворюваних в історії, психології, мистецтві тощо. Беручи різні форми для опцій, повсякденність виявляється екраном, на якому відтворюються стани, відповідні до ментального запиту.

Висновки. Звернення до проблеми людини пізнього модерну змінює наголоси на реаліях життя. дослідження ментальності стало можливим у широкому діапазоні гуманітарних, природничих наук та мистецтвознавстві. Її треба досліджувати у становленні станів та смислів, аналізуючи суспільство, колективний досвід, сьогодення, повсякдення в їх гуманістично-текстових інтерпретаціях. У природі людини закладені й потенційно розкриваються механізми формування ментальності. Одним з таких механізмів може виступати повсякдення, з наголосами на тілесності людини, її чуттєвих бажаннях, на новому віялі ціннісних уподобань.

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ СТАТУСА ГУМАНИТАРНОГО ЗНАНИЯ

Дышкант Т. Н.

Харьковский социально-экономический институт, г. Харьков

О статусе гуманитарного знания в научном сообществе до сих пор не сложилось единого мнения. Парадоксальность заключается в самом словосочетании «гуманитарные науки». Гуманитарные науки, как вытекает из этимологии понятия «гуманитарный» (гуманитарный - франц. *humanitaire* - от лат. *humanitas* - человеческая природа) – это науки о человеке. Основа человека - свобода, поэтому в самом словосочетании «гуманитарные науки» кроется некая парадоксальность, так как наука – деятельность, направленная на выявление закономерностей, выявление причинно-следственных связей.

Возможны три направления разрешения данной ситуации. **Во-первых**, расширить понятие «наука» (с учетом специфики такого объекта познания как «человек»). **Во-вторых**, считать критерии классической науки жесткими и неизменными и в связи с этим не выделять человека из совокупности других изучаемых объектов природы. **В-третьих**, вынести гуманитарные науки «за скобки» классической науки, заменивши данное понятие, как это делается в англоязычной традиции, понятием «гуманитарные дисциплины».

Каждый из вариантов сопряжен со своими рисками. **В первом** особенно насущной является проблема установления демаркации знаний (научного и ненаучного). Придется:

- смириться с такими непривычными для классической науки понятиями как «смысловая детерминация», «ценностная причинность» и т.п.;